№ 43 ՅՈՒՆԻՍԻ 16 (28) 1877 ՅՈՒՆԻՍԻ 16 (28) № 43

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 7 րուբլ, կէս տարվանը 4 րուբլ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը, պ. Տէր-Ստեփանեանի և Առախանեանի խանութում

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի

Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Օտարները և մենք.—Ներքին տեսութիւն. Պատերազմական թեմից. Մեր թղթակիցներին. Նամակ Գանձակից. Նամակ Ալեքսանդրապոլից. Ներքին լուրեր.—Արտաքին տեսութիւն. Ֆրանսիա. Իտալիա. Արտաքին լուրեր.—Խառն լուրեր.—Յայտարարութիւններ.—Տեղեկացոյց.—Բանասիրական. կանանց գործունէութեան մասին.

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Մարդուն յատուկ է ոչ թէ միայն այս կամ այն հասարակական երևոյթ ուսումնասիրել, բայց առհասարակ գործել՝ ստիպված, պարտաւորված լինելով այս կամ այն հանգամանքից, կենսական պահանջմունքից, կամ պատահական դէպքից....

Առհասարակ օտարները մեր երկիրը չեն ճանաչում և առանձին հարկաւորութիւն էլ չունեն մեր երկիրը ուսումնասիրելու և ճանաչելու:

Հարկաւոր էր մի դիպուածք, մի աջող, յարմար հանգամանք, որ նոքա սկսէին մեզ ուսումնասիրելու:

Ներկայ պատերազմի եղաւ այդ յարմար դիպուածքը օտարների համար հետաքրքրվել և ծանօթանալ մեր երկրի հետ, որ դոյզն աւելի անծանօթ է Եւրոպային, քան թէ Աւստրալիա կամ Ճապօնիա:

Պատերազմի յայտնվելուն պէս Անդրկովկասը լցվեցաւ եւրոպական լրագիրների բազմաթիւ թղթակիցներով:

Դոքա գալով մեր երկիրը, նոյնքան օտար զգացին իրանց մեր շրջանի մէջ, որքան մենք մեզ օտար կը զգայինք, եթէ գնայինք Չինաստան կամ Ճապօնիա:

Ամեն բան նոր էր երևում այդ պարոնների համար: Դոքա բոլորովին անծանօթ լինելով մեր երկրի հետ, երևակայում էին գտնել մեզ մօտ կատարեալ նահապետական դրութիւն և ոչ մի նշոյլ որ և է քաղաքակրթութեան....

Այդ տեսակ, արևելեան երկիր եկողներից մինն էր և «Temps» ֆրանսիական լրագրի թղթակիցը:

Հեռուից եւրոպացին երևակայում է իրան արևելքը, ուրեմն և Կովկասը, որպէս նահապետական անշարժ դրութեան մէջ ընկած, քնած, անգործ, առաջադիմութեանը անընդունակ աշխարհ....

Որքան զարմացաւ «Temps» լրագրի թղթակից (և այդ իր զարմացումը նա յայտնում է իր թղթակցութիւնների մէջ), երբ գտաւ Անդրկովկասում մի ազգ, որ իր բոլոր պակասութիւնների հետ միասին այնու ամենայնիւ ներկայացնում է, արևելքում եւրոպական տարր իր ձգտումներով, իր ոգով, իր բնաւորութեամբ, իր ընդունակութիւններով և կեանքի եղանակով:

Նա կարծում էր որ հայերը միայն վաճառականներ են,—յանկարծ նա իմանում է, նա տեսնում է, որ հայոց ազգի մեծ մասը երկրագործներ են: Նա հեռուից լսում էր որ հայերը վախկոտ, պատերազմական բոլոր յատկութիւններից զուրկ ժողովուրդ են,—և յանկարծ համոզվում է, որ հայերը համարվում են ռուս զօրքի մէջ ամենաքաջ զինուորականների կարգում, իրանց միջից ընդունակ և տաղանդաւոր զօրապետներ են ընծայել ռուսաց զօրքին: Նա սպասում էր տեսնել մեզ մօտ խորին տգիտութիւն,—և յանկարծ տեսնում է հայոց ժողովրդական ուսումնարանների հաշւից որ դպրոցների և աշակերտների պրօցէնտը մեզանում բաւական նշանաւոր է: Նա սպասում էր պատահել հարեմ,—յանկարծ գտնում է, եւրոպական ընտանիք և օրիորդական դպրոցներ, որտեղ իրանք կանայք անգամ դասատուութիւն են անում:

Նա կարծում էր պատահել արևելեան մի ազգի մէջ եթէ ոչ թշնամութիւն, գոնէ, անտարբե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԱՆԱՆՑ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴԱՐՁԱԿՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ, ԵՒ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱ

(Դօկտոր Դիւբրինգի բրօշիւրը, Լայպցիգ, 1877.)

Շատ է խօսվել և գրվել իր ժամանակին այդպէս անուանված «կանանց խնդրի» վրա: Չը նայելով որքան նշանաւոր էր այդ խնդիրը, աչքի առջև ունելով հասարակական կեանքի նոր մշակվող ձևերը, այդ խնդրի անունը բաւական կոտրվեցաւ....

Մարդիկ, որոնք կատարելապէս արժանի էին մասնակցել այդ մեր հասարակական կեանքի համար նշանաւոր խնդրի լուծման մէջ, ստիպվեցան լուռ մնալ, իսկ դրանցից յետոյ լսեցին և նոքա, որոնց ձեռքը կարելի էր գրիչ տալ շատ շատ կանցելարիաներում:

Բայց անհմ կեանքը կրկին իր պահանջներ է յայտնում, նա պահանջում է չը լուծված հարցի վճիռը, չը գուշակված մեզ համար մութ հանելուկի գուշակութիւնը: «Կանանց խնդիրը» կրկին երևան է գալիս և յուսանք որ վերջապէս նա վերջնական և խելացի կերպով վճռված կը լինի:

Այն փաստը որ այդ խնդիրը չը ոչնչացաւ հասարակական ալիքներում, բայց նորից բարձրացաւ հասարակական մակերևոյթի վրա, վկայում է որ նա պարապ գլուխների երազական ծնունդ չէ, այլ կեանքից ծնված մի պահանջ է:

Չեմ կարող չը բաժանել վերև յիշված բրօշիւրի հեղինակի կարծիքները և չը հաղորդել նրանցից մի քանիսներ ընթերցողներին:

Հեղինակի կարծիքով կանանց բարձրագոյն կրթութիւնը առժամանակ կարող է ամենապիտանաւոր լինել բժշկական և ուսուցչական գործունէութեան մէջ, որովհետև այդ երկու ասպարէզների վրա արդէն շատ բան արած է և չէ կարելի սպասել սաստիկ ընդդիմադրութեան նախապաշարմունքների կողմից:

Բժշկական գործունէութիւնը գլխաւորապէս պիտի իր գործադրութիւնը գտնէ կանանց և մանկանց հիւանդութիւնների բժշկութեան ասպարիզում: Բժիշկների թւի աւելանալը կանանց սեռի ներկայացուցիչներով այն օգուտն էլ կունենար, որ բժշկական օգնութիւնը նշանաւոր կերպով կէժանանար, այն ինչ այժմ առհասարակ այնքան թանգ է նստում բժշկին դիմելը, որ հասարակութեան աղքատ դասակարգը շատ անգամ ստիպված է լինում մերժել իրան այդ պահանջը: Բժիշկները, ի նկատի առնելով կանանց քնքոյշ կազմուածքը, հաւատացնում են որ կինը անկարող է յաղթել այն արգելքները, որոնց պէտք է անպատճառ պատահէ՝ թէ բժշկական գիտնական աստիճանին հասնելու, թէ բժշկական պրակտիկայի գործադրութեան ժամանակ:

Բայց մի և նոյն ժամանակ նոյն մարդիկ բոլորովին բնական են համարում որ կանայք յանձն առնեն աւելի էլ մեծ դժուարութիւններ, ինչպէս օրինակ հիւանդների մասին հոգատարութիւնը թէ խաղաղ, թէ պատերազմական ժամանակին: Այսպիսով բժշկական օգնութեան ամենածանր և անշահաւէտ լուծի մասը բարձված է լինում կանանց վրա, այդ քնքոյշ համարվող էակների վրա,—և մի և նոյն ժամանակ աշխատում են հեռացնել կանանցից այն ամեն միջոցները, որոնք կարողանային ապահովել նրանց կեանքի անկախութիւնը, կամ նպաստել նոցա ինքնագոյութեանը:

Դորանից յետոյ հեղինակը անցնում է կանանց համար բարձր ուսուցչական գործունէութեան խնդրին, և ցոյց է տալիս այն ճանապարհը, որին պէտք է հետևէ կինը այդ ասպարիզում: Կինը այստեղ էլ պատահում է անընդհատ արգելքների: Այն հիմնարկութիւնները որոնք կան տղամարդկանց համար, չը կան կանանց համար: Ուսուցչական ասպարիզին իրան նուիրող կինը չունի ոչինչ միջոցներ իր ճանապարհի վրա: կանանց բարձր դպրոցները շատ անբաւականացուցիչ են, և գուցէ փոքր ինչ բարձր են հասարակ տարրական դպրոցներից:

Դիւբրինգ զարմանում է որ այդ տեսակ անբաւականացուցիչ ուսում ստանալով, կանայք դեռ կարողանում են մրցութիւն անել տղամարդկանց: Նա առաջարկում է, որպէս միջոց կանանց համար բարձր ուսուցչական գործունէութեանը հասնելու, բանալ այնպիսի հիմնարկութիւններ, որոնք կատարելապէս կարողանային արական գիմնազիաների և րէալական դպրոցների տեղը բռնել: Իսկ ինչ որ վերաբերում է համալսարաններին, հեղինակը համարում է այդ «հնացած և իրանց մահվանը հասած» հիմնարկութիւնները բոլորովին անպէտք կանանց ուսման համար, որոնք ներկայացնում են գիտութեան համար մի նոր, թարմ և կոյս տարր:

Հեղինակի կարծիքով կանանց համար հարկաւոր է ուսման մի բոլորովին այլ միջոց, այն, ինչ որ նա անուանում է բնական ուսումնասութեան մեթօդը: Դա ուրիշ շատ առանձնութիւնների հետ ներկայացնում է և այն լաւ կողմը, որ աւելի տնտեսական է, խնայող է և աւելի արագ է: Այդ մեթօդի մէջ գլխաւոր դեր են խաղում անձնագործունէութիւն, և անձնաուսումնառութիւնը:

Չէ կարելի չը նկատել, որ և ուսուցչական ասպարիզում, ինչպէս և բժշկական գործունէութեան մէջ, կնոջ վրա բարձված է այն աշխատանքը որ վատ կերպով է վարձատրվում, համեմատելով այն դժուարութիւնների և անբաւականութիւնների հետ, որոնցից անբաժան է այդ տեսակ աշխատանքը և որին տղամարդիկ ձեռք են տալիս միայն բացառական դէպքերում:

Ահա դօկտոր Դիւբրինգի բրօշիւրի կարճ բովանդակութիւնը:

Այժմ գցենք մի անցաւոր հայեացք և մեր հասարակութեան վրա:

***

Եւ մեզ մօտ, Թիֆլիսում, զգացվում է կանանց շրջանի մէջ աշխատանքի պահանջը, իրանց թէ հոգևոր, և թէ նիւթական պէտքերին բաւականութիւն տալու նպատակով:

Մանաւանդ վերջին ժամանակները քիչ թւով չէին մեզ մօտ այն կանայք, որոնք նուիրեցին իրանց անձը հասարակական ծառայութեանը, մինչև անգամ նիւթապէս ապահոված լինելով. քիչ չէր այն կանանց թիւը, որոնք գտան իրանց կոչումը թէ մանկավարժական ասպարիզում, թէ ողորմութեան գործերի մէջ:

Ցանկանանք որ և մեզ մօտ գործադրութիւն գտնէին կանանց համար բարձր կրթութիւնը ստանալու միջոցները, որպէս զի կանայք պատրաստված լինէին այն գործի համար, որ պահանջում է նրանց օգնութիւնը:

Աշխատենք տալ կանանց աշխատելու հնարները, նախ՝ կրթութիւն տալով նրանց, երկրորդ՝ անչափ շատ չը ցածացնելով նոցա աշխատանքին փոխարէն տրվող վարձը և վերջապէս՝ առաջարկելով նրանց այն պարապմունքները, որոնք այնքան շատ գիտութիւն չեն պահանջում, և չեն ստիպում անչափ շատ լարել ֆիզիկային ոյժերը:

Ինձ սարսափեցնում է այն երևոյթը որ մեզ մօտ տարուց տարի աճում է դիպլօմաւոր ուսուցչուհիների թիւը: Ի՞նչ պէտք է դառնան նրանք ժամանակով: Աշխատանքի առաջարկութիւնը աւելանում է, պահանջը քիչ է, ուրեմն վաստակի վարձը հետզհետէ իջնում է: Դորանից անշուշտ կը ծագէ աղքատութիւն:

«Փորձեցէք մի որ և է ուրիշ պարապմունք», ասում էի ես նորերումս մի նորահաս վարժապետացու օրիորդին, նորա ուսուցչութեան դիպլօմ ստանալու նախընթաց օրը:

—Օրինակ ինչ, հարցնում էր ինձ աղջիկը:

Ես երկար մտածելուց յետոյ չը գտայ մի ուրիշ բան նրան առաջարկելու, քան թէ այն, որ որոնէ իր համար ընթերցարանի մէջ մի տեղ: Այնտեղ առաւօտվայ 5 ժամի պարապմունքի համար ստանում էին ամսական 25 րուբլ: Գրքերը տալու և ընդունելու աշխատանքը շատ ծանր չէ, և կարելի է ազատ ժամանակից էլ օգուտ քաղել ընթերցանութեամբ պարապելով գրադարանի մէջ:

Մի հայուհի

բութիւն դէպի եւրոպական լուսաւորութիւն,—բայց որքան զարմացաւ նա գտնելով մեր երկրի հասարակական գործունէութեան բոլոր ասպարէզների վրա, հասարակական պաշտօնակատարութեան ամէն ճիւղերի մէջ՝ Մոսկվայի, Ս. Պետերբուրգի, Խարկովի, Վիեննայի, Փարիզի, Բեռլինի, Լայպցիգի, Հայդըլբէրգի համալսարաններից ուսումնավարտ հայ երիտասարդութիւն.... Նա գտաւ մի ազգ որ ունի սեփական ազգային եկեղեցի, հին կլասիկական լեզու, հարուստ գրականութիւն, նոր կենդանի մշակվող լեզու, և այդ լեզուով կենդանի մամուլ: Նա զարմացած մնաց որ հեռու արեւելքում գտնում է մի հին քաղաքակրթութեան թէև մասամբ աւերակ դարձած ազգութիւն, որի անդամները որտեղ և գտնվէին, իրանց հետ մտցնում են կեանք, կրթութիւն, աշխատանք:

Հայը, ասում է փրանսիացի թղթակիցը, ընդունակ է արհեստին, երկրագործութեանը, արվեստներին, բժշկութեանը, վաճառականութեանը, արդիւնագործութեանը, փաստաբանութեանը, լրագրութեանը, զինուորական ծառայութեանը....

Անցել են այն ժամանակները, երբ որ Եւրոպան կարծում էր որ քաղաքակրթված լինել նշանակում է սահմանափակվել իր ներքին, նեղ, եսական կեանքով, չուսումնասիրել, չը ճանաչել դրսի երկիրները: Եւրոպայի պէս քաղաքակրթված աշխարհի համար այժմ մի տեսակ պահանջ կայ ծանօթանալ այն բոլոր երեւոյթներին, որոնք պատահում են իր կեանքի շրջանից դուրս էլ, ուսումնասիրել ամենահեռաւոր աշխարհի երկիրները:

Մեզ համար էլ օգտաւէտ է, երբ մեզ այցելում են օտարները: Նոքա մեզ ուսումնասիրելով, իրանք մեր մէջ երեւալով, մի նոր լոյս են թափում մեզ վրա, մի նոր, փրկարար հոսանք են մտցնում մեր կեանքի մէջ....

Եւ եթէ այժմ այդ պատահել է պատերազմի շնորհով, եթէ այդ առաջին քայլից յետոյ, այսուհետեւ Եւրոպան մեզանով կը հետաքրքրվէ, մեզ կուսումնասիրէ,—պէտք է խոստովանվենք, որ պատերազմը այդ լաւ կողմն էլ ունեցաւ մեզ համար:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԲԵՄԻՑ

Մայրայից, յունիսի 12-ից հաղորդում են պաշտօնապէս որ յունիսի 4-ին գեներալ Տէր-Ղուկասովի զօրքը ջարդեց թիւրքերին Զայդեկանի և Դալի-Բաբայի մէջ գտնվող սարերում: Թիւրքաց զօրքը բաղկացած իր ընտիր մասերից գտնվում էր Ֆէրիկ-Մահմէդ-փաշայի առաջնորդութեամբ և յամառութեամբ պաշտպանում էր իրան: Թշնամին փախաւ: Յաղթութիւնը կատարեալ է: Մէհմէդ-փաշան սպանված է: Մենք բազմաթիւ գերիներ ենք առել: Մեր կորուստները՝ Խօրունժյ Մուզրիյ և 26 ստորին կարգի զինուորներ սպանվեցան: Մայոր Սվիօնտիցկի և 119 սոլդատներ վիրաւորված են: Թեթև կերպով վիրաւորված է մայոր Նուժէվսկի: Գեներալ Տէր-Ղուկասով վկայում է որ մեր արտիլլէրիան շատ լաւ էր գործում և մեր զօրքերը շատ քաջ կերպով կռւում.—Նոյն յունիսի 12-ին Դունայի զօրքից պաշտօնապէս հեռագրում են որ 18-որդ դիվիզիայի 1 բրիգադա գեներալ Ժուկովի առաջնորդութեամբ, յամառ ճակատամարտից յետոյ գիշերային ուժերով թշնամու դէմ, անցաւ Դունայ գետը Գալացի հանդէպ: Թշնամին ստիպվեցաւ յետ քաշվել: Մեր կողմից սպանված են 2 օֆիցէրներ և 40 սոլդատներ, վիրաւորված են 2 օֆիցէրներ և 94 սոլդատներ:

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻՆ

Ոչ մի տարի գուցէ մենք ստացած չենք այդքան շատ թղթակցութիւններ ինչպէս այս տարի, և ոչ մի տարի նոքա այսքան դատարկ, այսքան անբովանդակ չեն եղել, ինչպէս այս տարի:

Ի՞նչ է պատճառը այդ անմխիթարական երեւոյթի:

Մեր լրագրի էջերում մենք շատ անգամ տուած ենք մեր թղթակիցներին լրագրին նամակներ գրելու պրոգրամը:

Այդ մեր տուած պրոգրամը մասամբ իրագործվեցաւ: Մեր գաւառացի թղթակիցները սկսեցին ամեն կողմից գրել մեզ նամակներ և յօդուածներ, նկարագրելով այս կամ այն քաղաքի, կամ գիւղի դիրքը, ազգաբնակութիւնը, բնակիչների թիւը, նրանց պարապմունքը, նրանց ուսման աստիճանը, այս կամ այն տեղ հիմնված ուսումնարանի դրութիւնը և այլն....

Բայց այնու ամենայնիւ թղթակցութիւնների մեծ մասը պօլէմիկային բնաւորութիւն ունէր: Հայը սկսում է գրել երբ նրան գըրգռում է մի որ և է արտաքին ուժ: Նա գըրում է երբ իր դէմ մի լրագրում մի յօդուած է տեսնում, կամ երբ իր քաղաքում նրա դէմ այս կամ այն մարդ, այս կամ այն խումբ որոգայթներ է լարում, նրան մի որ և է վնաս է հասցնում: Հային անդադար պէտք է դրդել գրելու համար:

Ինչ և իցէ, պէտք է խոստովանվել որ մեր գաւառացի թղթակիցները բաւական ճիշդ և խղճմտաբար կատարեցին հինգ տարի շարունակ իրանց պաշտօնը, նրանց տուած պրոգրամային համեմատ:

Բայց մէկ բան մինչև այժմ հայը չը կարողացաւ իրագործել, մեր շատ անգամ տուած պրոգրամայի մի մասը գաւառացի թղթակիցը չը կարողացաւ ըմբռնել և կատարել,—այն է հետաքրքրվել հասարակական կեանքով, դիտել քննողական աչքով հասարակական կեանքի երեւոյթները, և նըկարագրել հասարակական կեանքի պակասութիւնները, յարուցանել իր տեղի՝ իր քաղաքի, գիւղի, գաւառի, կամ նահանգի պահանջները:

Որտեղ կայ կեանք, այնտեղ կան և պահանջներ: Եւ այդ պահանջները շատ բազմատեսակ են: Հայը ընտանեկան կեանք է վարում, հայը ծնվում է, պսակվում է, աշխատում է, յարաբերութիւններ ունի իր ազգի և ուրիշ իրան շրջապատող ազգութիւնների հետ, հայը դաստիարակում է իր նոր սերունդը, հայը վաճառում է, առնում է, գետին է վարում, տներ է շինում, հարկ է վճարում, այս կամ այն նպատակով ընկերութիւններ է հիմնում, տնտեսական պահանջներ ունի: Հայը քաղաքի կամ գիւղի անդամ է, նա որպէս քաղաքացի ունի հասարակական յարաբերութիւններ իր համքաղաքացիների կամ համագիւղացիների հետ, այս ինչ գաւառի կամ նահանգի բնակիչ է, նա ունի տնտեսական յարաբերութիւններ ամբողջ գաւառի կամ նահանգի թէ հայ թէ օտարազգի բնակիչների հետ, նա որպէս հպատակ պետութեան հարկ է վճարում, կառավարվում է իր գաւառի կամ նահանգի վարչութենից, ունի գործ դատարանների հետ իր անձնական օգուտները պաշտպանելու համար, նա ունի իր նիւթական շահեր, իր բարոյական, հոգևոր ձգտումներ և նպատակներ: Գո՞հ է նա արդեօք կեանքից, կեանքի այս կամ այն երեւոյթից. ի՞նչ պակասութիւն է տեսնում նա կեանքի այս կամ այն երեւոյթի, իր նմանների, իր համքաղաքացիների, նրան շրջապատող այլազգիների վարմունքի, նրանց կեանքի, գործունէութեան, գործակատարութեան մէջ, պաշտօնական անձերի, դատարանների, վարչութեան հետ իր ունեցած յարաբերութեան մէջ: Եւ ի՞նչ միջոցներ, նրա կարծիքով, կարող էին լրում տալ այս կամ այն պահանջին, դարման անել այս կամ այն պակասութեան:

Այդ բոլորը կարող է մի լրագրի համար գրվող թղթակցութիւնների առարկայ լինել: Վերջապէս եթէ ամեն հայ թղթակիցը այդքան գիտող չէ, որ տեսնէ, քննէ, դիտէ, և նկարագրէ այդ բոլոր երեւոյթները, նրանցից իր եզրակացութիւնները դուրս բերէ, միջոցներ առաջարկէ, եթէ նա պէտք է անպատճառ սառը, լօգիկական, գործնական դատողութենից ընկնէ դատարկ, անպէտք և աննպատակ փիլիսոփայութեան մէջ,—գոնէ հաղորդէ լրագրին հում նիւթեր, փաստեր, իրողութիւններ թէ ամենօրեայ կեանքի երեւոյթներից, թէ պատահական, բացառական երեւոյթներ և անցքեր՝ այն է մի կողմից հասարակական թէ ընթացող, թէ պատահական անցքեր, իսկ միւս կողմից բնական պատահական և մշտական երեւոյթներ:

Ահա ինչ ենք պահանջում մեր թղթակիցներից:

Ժամանակ է մեզ արդէն սկսել հետաքրքրվել մեզ շրջապատող հասարակական երեւոյթներով, հասարակական կեանքով, այդ բառի ընդարձակ նշանակութեամբ:

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Մայիսի 30-ին

Չընայած որ մեր քաղաքի հայերից շատերը քանի տարի է արագ քայլեր են փոխում դէպի լուսաւորութիւնը, աշխատում են ազգը առաջացնել, հիմնում են գաւառի շատ գիւղերում ազգային դպրոցներ, նորոգում են դարերով աւերակ դարձած վանքերը, չեն խնայում ազգին զանազան օգնութիւններ անել նիւթապէս և բարոյապէս,—դարձեալ քաղաքի մեծ մասը շարունակում է ամենահին նահապետական կեանքը: Նա չէ թողնում սովորական հնութեան հոգին, չէ հեռացնում բռնակալութեան իրաւունքները և նորանց կոյր հնազանդութիւնը. չէ ուզում մանել ներկայ լուսաւոր դարի մէջ քանի մի քայլ գոնէ ազատ կեանք վարել և ճանաչել նորա բուն բառի նշանակութիւնը, որի ամենագլխաւորները, ազգասիրութիւն, առաջադիմութիւն, միաբանութիւն և սէր են: Այս ամենի փոխարէն տեսնում ենք օրից օր աւելանում են նորանց մէջ չար նախանձը, մատնողութիւնը և վերջին աստիճան փոքրոգութիւնը: Իսկ մեր ուսումնառած և նորից աշխարհ մտած երիտասարդները, որոնցից ենք սպասում ազգի առաջադիմութիւնը և բարի ապագայ, փոխանակ մեր ժողովրդից նահապետականութիւնը և ռամկութիւնը վերացնելու, չեն ցանկանում գործ ունենալ նորա հետ: Նոքա արգելք են լինում հասարակաց ընթերցարան բանալու (Գանձակում ոչ մի ընթերցարան չը կայ) որովհետև դիտաւորութիւն չունեն իրանց երիտասարդական ուրախ ժամերը կորցնել անկիրթ ժողովրդի համար.... Բացի այս ամենից սորանք միշտ, իբրև ազգասէրներ, աշխատում են դիպչել մեր քանի մի բարերարաց զանազան դատարկ ստախօսութեամբ և այլն:

Կենսական կարողութիւն բոլորովին փչացրած մեր նահապետականներից մէկ իշխան նորերումս բաժանեց իր երեք որդոց մէջ բոլոր իր կարողութիւնը: Մեծ որդուն, որը արդէն տասը տարուց աւել է պսակուած և ունի որդիքներ, մեր իշխանը տուաւ իր կարողութեան հազիւ 7—8 մասնից մէկը և այն էլ բարեկամաց հազար և մի խնդրքով և հեռացրուց նորան իրանից, իսկ մնացեալը տուաւ միւսներին: Պարոնի այս զրկողութիւնը երեւի մեծ որդոյ վաղուց պսակուելն է, որի միջոցում կարող էր մնացած լինել նորա ընտանեաց վրա, իբրև աւելորդ անձնի, մնացել մեծ որդուն հասնելի բաժինը:—Բացի սորանից մեր առջև ուրիշ պատճառ չէ երեւում պարոնին ճշմարտացնելու....

Քանի մի կոպէկների համար պատահում է որ բաժանվում են՝ հայրը-որդուց, որդին-հօրից, եղբայրը-եղբօրից, և ինչպիսի բաժանողութիւն.— Չը բաւականանալով իրարից հեռանալուց, տարիներով շարունակում են իրար հետ խռովութիւն և եթէ պատահում է՝ նաև վնասում են իրարու: Այսպիսի անցքեր մեր հայերի մէջ հազուագիւտ չեն: Ասում են թէ հայերը վատ ազգ են և սէր չունեն: Ինչպէս կարող ենք հերքել այդ ասածները, երբ ծնող հայրը մինչև անգամ չէ սիրում իր որդոց և դեռ ինքը կենդանի՝ բաժանում է որդոց իրարից, փոխանակ սիրոյ և միաբանութեան մէջ պահելու, ձգում է նորանց մէջ խռովութիւն և չարութեան օրինակ դառնում որդոց և աշխարհի մէջ. մէկին զրկում է, իսկ միւսին շահում. մէկին ատում է և միւսին սիրում:

Պատահում է նաև ոչ թեթև անցքեր մեր լուսաւորեալների մէջ: Օրինակ մէկ լուսաւոր ուսումնասէր ծնողայ աղջկան դաստիարակում է մէկ ուսումնավարտ երիտասարդ, որը ինչպէս լսում էինք, սիրահարված լինելով այս օրիորդի վրա, չէր խնայում ամենայն կերպիւ պատրաստել իր կենակցին:

Յանկարծ լսեցինք որ մի և նոյն օրիորդին պսակեցին մէկ ագէտ հարուստի հետ:

Զարմանալի է որ մեր լուսաւորեալ պարոնը միջոց է տալիս իր դստեր ճանաչելու կարողութիւն ունենալ և երազել մի քաղցր ապագայ, իսկ յանկարծ բաժանում է սիրով միաւորեալ երկու սրտեր, բռնակալի պէս գործ է դնում իր իրաւունքները և դստեր ձգում յաւիտենական տանջանքի մէջ: Ինչ է լինում պարոնի այս բարբարոսութեան պատճառը:—Երևի երկրորդի հարստութիւնը—խղճմտանք կորցնող փողը....

Մի ուրիշ բաւականին տխրալի անցք: Մէկ լուսաւորեալ (?) մարդ փողի սաստիկ համակրութենից քանի օրերումս պատճառ դարձաւ եղբօր ցնորման: Ընտանիքում պատահած թեթև վիճմունքներից յետոյ այժմեան ցնորվածը պահանջում է քանի անգամ բաժանուել: Իսկ մեծ եղբայրը, որի ձեռքին են բոլոր կարողութեան իրաւունքները, վերջին անգամ բացասական պատասխան է տալիս թէ բոլոր կարողութիւնը արդէն փչացած է և բոլորովին ոչինչ չունեն: Այս անսպասելի հարուածից յետոյ ողորմելին այժմ ցնորված է շրջում, թէև այժմ նորանց կարողութիւնը երեւան եկաւ: Այսպիսի ընտանեկան անցքերից յետոյ ինչ կարելի է սպասել սորանցից ազգի համար:

Փողը այն աստիճան է գրաւել սորանց ուշքը և միտքը և այնքան դժուար է թվում իրանից նորանց հեռացնելը, որ մինչև անգամ կուրացրել է սորանց աչքերը, որոնք կարծես չեն տեսնում հայ և օտարազգի գրուածները Տաճկաստանի հայերի թշուառ դրութեան վերա. կարծես չեն լսում քանի մի բարերարաց վանեցոց հրդեհից վնասվածներին օգնութիւն խնդրելը. գոնէ չեն ամաչում Գալիճի չքաւոր հայերից, որոնք էլ չեն խնայել օգնելու վանեցոց:

Սորանց սառնասրտութիւնը պէտք է նաև բաժանել մեր հոգևոր իշխանութեան և տեղոյս իշխանաւոր անձանց հետ, որոնցից առաջին չէ մտածում «կօնդակ» ուղարկել վանեցոց օգնու-

թեան համար փողեր ժողովելու, իսկ երկրորդները դեռ բոլորովին անհոգ են այս մասին. երկուսների միջնորդութիւնները մեծ ազդեցութիւններ ունեն մեր գանձակեցոց վրա, որոնց փաստերը առաջներիս ունենք։

Զմիւռնայի հրդեհից վնասուածներին օգնութիւն հասնելու համար երջանկայիշատակ Ներսէս կաթողիկոսի կոնդակով երեսուն տարի առաջ ժողովվել է Գանձակում մօտ 3000 րուբլի. այժմեան Գէորգ կաթողիկոսի կոնդակով 1871—1876 թւերում յօգուտ Երուսաղեմայ Առաքելական Ս. Աթոռի, Զաքաթալի հրդեհից վնասուածների, Պարսկաստանի Ուշտ քաղաքի հայոց եկեղեցու և դպրոցի շինութեան համար, ի նպաստ Գլլարեցոց և Սպահանայ սովամահների, յօգուտ այս կամ այն վարդապետի և այլն, ժողովված են բաւականին մեծ գումարներ, որովհետև այսպիսի դէպքերում մեր գանձակեցիք սովոր են առատօրէն բանալ իրանց քսակը։

Երեկ և միւս օրը յօգուտ սերբիացոց, շնորհիւ մի իշխանուհու, մեր հայերը բաւականին զոհաբերութիւն արին։—Համարեա ամենայն մէկ քայլում պատահում էի քանի մի հայերի, որոնք ամենայն անցորդներից օգնութիւն էին խնդրում սերբիացոց համար, բայց տեսէք մեր պարսաւելի սառնասրտութիւնը, որ այսօր նոյն գանձակեցիք ամենևին չեն մտածում եղբայրական կարեկցութիւն ցոյց տալ և դէպի տաճկահպատակ վանայ հայերը։ Հարցրէք ինչ է պատճառը, ինչու այս դէպքում գանձակեցիք յետ են մնում իրանց սովորական առատաձեռնութենից։ Պատասխանը պարզ է։—Հոգևոր իշխանութենից կոնդակ չը կայ, իշխանուհի կամ իրաւունք ունեցող անձինք վլանում են այս մասին առաջարկութիւն անել և մի ստորագրութեան թերթ առնել իրանց ձեռքը, իսկ հասարակութիւնը չէ ցանկանում մի և նոյն ծանր պաշտօնը ընդունել իր վերա, որովհետև իշխանուհի և իրաւանց տէր առաջարկող չը կայ։—Բայց մեր նախապետականները չեն սովոր առանց առաջարկութեան մի կոպէկ նուիրել։

Ստեփանեան։

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ

Յունիսի 11-ին

Մայիսի 28-ից սկսուեցին տեղույս երկսեռ դպրոցների հարցաքննութիւնները հետևեալ կարգով.—Նախ Սահականուշեան և Արղութեան օրիորդական դպրոցներինը, որ միասին տևեցին մինչև յունիսի 7. իսկ այդ օրից սկսած հարցաքննութիւնը շարունակվում է վիճակային հոգևոր դպրոցում և հարցաքննուած են բոլոր դասատանց կրօնը և պատրաստականների հայոց լեզուն միայն, դորա համար էլ տղայոց դպրոցի յառաջադիմութեան մասին դրականապէս դեռ ոչինչ չէ կարելի ասել. իսկ ինչ որ վերաբերվում է օրիորդաց դպրոցների յառաջադիմութեանը, ճշմարիտն ասած՝ շատ լաւ էր։ Ամսիս 5-ին՝ կիրակի օրը Սահականուշեան դպրոցի ձեռագործների վիճակախաղն էր. դահլիճը լցուած էր հանդիսականների բազմութիւնով, աշակերտուհիների մի քանի երգ երգելուց յետոյ, ուսուցիչներից մէկը կարդաց մի ազդու ճառ, որի մէջ ցոյց էր տուած կանանց սեռի դաստիարակութեան վեհ նշանակութիւնը, դորանից յետոյ դարձեալ ուսուցիչներից մէկը՝ գանձապահի բացակայութեան պատճառով՝ կարդաց ի լուր հանդիսականների դպրոցի տարեկան ել և մուտքի հաշիւը, որից յետոյ սկսուեց վիճակախաղը բաւականին յաջողակ կերպով. դորանից գոյացած գումարն եղաւ 191 ր. և նուէր զանազան անձինքներից 6 ր.: Յունիսի 9-ին բաժանուեցին աշակերտուհիների վկայականները, վաղը 12-ին Արղութեան դպրոցի օրիորդներին կը բաժանուեն վկայականներ։ Արղութեան օրիորդական դպրոցը որքան որ ապահովուած է նիւթականապէս, Սահականուշեանն ընդհակառակը — աղքատ է այդ կողմից. առաջինն ունի մի քանի տասն հազարներ, իսկ վերջինս մի ինչ որ հազար րուբլ, կամ քիչ աւելի. դորա համար էլ Սահականուշեանի ուսման շրջանը շատ սահմանափակված է, նա բաղկանում է մի պատրաստական դասատնից երկու բաժանմունքով և առաջին դասատնից, թէև երկսեռ դպրոցների ուսուցչական խումբը, որ ձրի դաս է տալիս դորանում, շատ ցանկանում է մի դասատուն էլ աւելացնել, բայց դրամի պակասութիւնը խոչընդոտ է լինում այդ բարի նպատակին։ Ցանկալի էր, որ Ալէքսանդրապօլի յարգելի հասարակութիւնը ուշք դարձնէր այս դպրոցի վերա և օգնութեան ձեռք մեկնէր նորա մէջ ուսանող չքաւոր և որբ սանիկներին յօգուտ նոցա ապագայ բարօրութեան, օրինակ առնելով իրանց մի քանի ազգասէր բարերարների գովելի օրինակներից, ինչպիսիք են—երջանկայիշատակ Միրականեան աղայ Գորոյեանցներ, Արշ. Նալբանդեանցը և մեծապատիւ պ. պ. Կարապետ և Տիգրան Տիգրանեանցներինը և այլն։ Այս վերջին երկու զգայուն սրտերը կամենալով ընդ միշտ կենդանի պահել իւրեանց հարազատ եղբօր, հանգուցեալ Վարդան Տիգրանեանցի թանգագին յիշատակը, նուիրել են Սահականուշեան աղքատիկ օրիորդական դպրոցին չորս հարիւր րուբլ, որի տոկոսիքով միայն երկու որդեգրուհիներ պէտք է պահուեն, իսկ մայր գումարը, չորս հարիւր րուբլը (400 ր.) իրանց մօտ է մնալու. այդպիսի անձինք միշտ շնորհակալութեան արժանի են հասարակութեան կողմից, որովհետև վերոյիշեալ պարոնների արածը—ապահովել մի հիմնարկութիւն, ուպիսի է Սահականուշեան դպրոցը—է մի գովելի գործ. բայց մեր կարծիքով այդ նուիրաբերութիւնը աւելի արդիւնաւոր եղած կը լինէր, եթէ մեծապատիւ նուիրատու եղբարք ոչ թէ տարուց տարի այդ փողի տոկոսիքը տային, այլ բոլոր չորս հարիւր րուբլը միանուագ յանձնէին վարչութեան գործադրելու, ստանալով վաւերացրած անդորրագիր ի միամտութիւն. Յուսով ենք, որ կը համոզվեն այս ճշմարտութեան մէջ պ. պ. Տիգրանեանցները, կը յանձնեն բոլոր փողը ուսումնարանին և այդպիսով ապահոված կը լինեն ոչ միայն մի երկու որբի դրութիւնը, այլ և համարեա թէ բոլոր ուսումնարանինը։

Վ. Գեօնջեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մայիսի 30-ին ԹԻՖԼԻՍԻ արուեստաւորների ընկերութենից Սան-Սուսի այգիում յօգուտ «Կարմիր խաչի» ընկերութեան տուած պարահանդէսից ստացվեցաւ 65 ր. 19 կոպ. զուտ արդիւնք, որ յանձնված է պալատական կանտորա։

—

Տեղական ռուս լրագիրներում կարդում ենք որ հեռագրական կայարանները Կօբիի, Մլէտի և Կազբէկի մէջ փակված են։

—

«Тифл. Вѣстн.» լրագիրը հաղորդում է, որ յունիսի 3-ին և 4-ին եկած կարկուտը բաւական վնաս բերեց Թիֆլիսեան գաւառի Սարթաչալի գերմանական կոլոնիային, Պատարձէուլի, Սագարէջօ, Խաշմի և Ուջարմա գիւղերին։ Նոյնպէս փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղու գծի վրա գտնվող գիւղերին մինչև Մցխէթ։ Բայց այդ ամբողջ տարածութեան վրա կարկուտը հաւասար կերպով չէ ընկել, այլ տեղ տեղ սաստիկ է եղել, իսկ տեղ տեղ բոլորովին չէ եղել։

—

«Кавказъ» լրագիրը ստացել է Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ հետևեալ հեռագիրը ռուսաց փողերի կուրսի վրա, յունիսի 11-ից երեք ամիս ժամանակով. Լօնդօնի վրա ռուսաց րուբլի փոխանակութիւնը արժէ 25^{50} պէնս, Փարիզի վրա 266^{50} սանտիմ, 5% առաջին ներքին փոխառութեան տոմսակը արժէ 208 րուբլ, երկրորդինը 201 ր. 50 կոպ., Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի 94 ր. 50 կոպ., երկրորդ շրջանի 92 րուբլ 75 կոպէկ, 5½% րէնտա արժէ 100 ր. 5 կ., Պօլուիմպէրիալի գինը 7 րուբլ 72 կոպէկ է։

—

Նորերումս հեռագիրը հաղորդել է մեզ որ Բարձրագոյն հրամայված է մի նոր ներքին փոխառութիւն անել 200 միլիօն րուբլ գումարի, պատերազմական պէտքերին բաւականութիւն տալու նպատակով։ փոխառութիւնը կանուանվի՝ «Արևելեան փոխառութիւն, 1877 թւի»։

—

Վաղը ուրբաթ օր, յունիսի 17-ին մեր ռուսաց տաղանդաւոր դերասանի, պ. Սօկօլօվի բէնէֆիսն է, ԹԻՖԼԻՍԻ թատրօնում. կը ներկայացնեն «Просвѣтители» կօմէդիա և «Свальба при фонарях» օպէրէտա։

—

Յունիսի 12-ին, կիրակի օրը, եղաւ վերջապէս ԹԻՖԼԻՍԻ երաժշտական ընկերութեան դահլիճի մէջ պ. Ամերիկեանի կօնցէրտը, որ երկու անգամ անակնկալ պատճառով յետ էր գցվել, ինչպէս հասարակ ազդերից իմացանք, մեր արհեստագէտի սաստիկ տկարութեան պատճառով։ Պ. Ամերիկեան դեռ շատ տկար էր երևում և կօնցէրտի ժամանակ։ Հասարակութիւնը բազմաթիւ էր և շատ լաւ ընդունեց պ. Ամերիկեանին։

—

«Правит. Вѣстн.» լրագրում գտնում ենք հետևեալ վիճակագրական տեղեկութիւնները՝ Եւրոպական Ռուսաստանում 1869 թւին ծնվեցան 1,623,872 արական սեռի երեխաներ և 1,555,098 իգական։ Վախճանվեցան մի և նոյն տարի 1,251,965 մարդիկ և 1,198,397 կանայք։ Ուրեմն ինչպէս այն տարի Եւրոպական Ռուսաստանի 50 նահանգների ազգաբնակութիւնը աճեց 728,608 երկու սեռի հոգով։ Հարիւր մեռածների վրա ուղղափառների մէջ եղել են 130 ծնունդներ, կաթօլիկների մէջ մեռածների նոյն թւի վրա 117 ծնունդներ, պրօտէստանտների մէջ 105 ծնունդներ, հայ-լուսաւորչականների մէջ 148, հրէաների մէջ 139 ծնունդներ։ Հետաքրքիր է նոյնպէս իմանալ հարազատ և անհարազատ երեխաների ծնունդների թիւը։ Անհարազատների թիւը 1869 թւին եղել է 44,518 տղաներ և 42,525 աղջիկներ։ Ուղղափառների մօտ 1 անհարազատ երեխայ հաշւում է 33 հարազատ ծնունդների վրա, կաթօլիկների մօտ 31 հարազատ ծնունդների վրա, պրօտէստանտների մօտ 30-ի վրա, հայ-լուսաւորչականների մօտ 143 հարազատ ծնունդների վրա, հրէաների մօտ 451-ի վրա։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

Ընթերցողին յայտնի է որ Ֆրանսիական հանրապետութեան նախագահ, մարշալ Մակ-Մահօն, մինիստրութիւնը փոխելուց յետոյ, առաջարկեց Սենատի վճռին Պատգամաւորների ժողովի արձակելու հարցը։ Սենատը այդ հարցը քննելու համար առանձին մասնաժողով էր նշանակել։ Մենք անհամբերութեամբ սպասում էինք թէ ինչպէս կընդունէ Սենատը նախագահի առաջարկութիւնը։ Դորանից կախված էր Ֆրանսիայի վիճակը, դորանից կախված էր արդեօք Ֆրանսիան կը շարունակէ իր քաղաքական կեանքի խաղաղ ընթացքը, թէ ընկնելու է կրկին զանազան խռովութիւնների, յուզմունքի և գուցէ յեղափոխութեան մէջ։

Մեր անհամբերութեամբ սպասած հեռագիրը վերջապէս հասաւ մեզ։ «Հավասի հեռագրական ընկերութիւնը» յունիսի 10-ից (22) հաղորդում է հետևեալ հեռագիրը՝ «Այսօրվայ նիստում Ֆրանսիական Սենատը ընդունեց 150 ձայների բազմութեամբ 130 ձայների դէմ Նախագահի առաջարկութիւնը Պատգամաւորների ժողովի արձակման մասին։»

Ուրեմն Մակ-Մահօն մարշալը հասաւ իր նպատակին։ Պատգամաւորների ժողովը արձակվեցաւ, այն ժողովը, որի բազմութիւնը բաղկացած էր մարշալին և միապետական—կղերական կուսակցութեանը անհաճելի հանրապետական բազմութենից։ Այժմ ինչ կը լինի Սենատի վճռի հետևանքը։ Յայտնի չէ։

Այժմ երկու հակառակ թշնամի կուսակցութիւնները կանգնած են միմեանց առջև և իւրաքանչիւրը նրանցից աշխատում է պատրաստութիւն անել երեք ամսից յետոյ լինելու պատգամաւորների նոր ընտրութիւններին։ Այժմ ամէն բան կախված է նորանից թէ ինչ կուսակցութեանը պատկանող անդամներից բաղկացած կը լինի ապագայ Պատգամաւորների ժողովը։

Մակ-Մահօնի կառավարութիւնը աշխատում է ամէն տեղ, Ֆրանսիայի բոլոր նահանգներում փոխել նահանգապետներին, հէրերի, հանրապետականների տեղ՝ բօնապարտեան կուսակցութեանը պատկանող անձներին նշանակել, որոնք պէտք է իրանց բոլոր ջանքը գործ դնեն լինելու ընտրութիւնների ժամանակ ժողովրդի ազատ իրաւունքի վրա ճնշում ներգործել, ստիպելով նրան, որքան կարելի է շատ բօնապարտեաններին և կղերականներին ընտրել Պատգամաւորների ժողովի համար, և ոչ թէ հանրապետականներին։ Հանրապետական կուսակցութիւնը իր կողմից սաստիկ պրօպագանդա է անում գաւառներում, որպէս զի չաջողվեն բօնապարտեան-կղերական կուսակցութեան դիտաւորութիւնները և ի հարկէ նա էլ բոլոր ջանքերը պէտք է գործ դնէ այնպէս ներգործել ընտրող ամբոխի վրա, որ նոր Պատգամաւորների ժողովի մէջ եթէ ոչ աւելի, գոնէ նոյնքան հանրապետական պատգամաւորներ լինէին, որքան էին հին ժողովի մէջ։ Երեք ամսից յետոյ ընտրողական գործի հետևանքը կը տեսնենք։

Իսկ առ այժմ կարելի է միայն ասել որ Ֆրանսիան վտանգի մէջ է գտնվում՝ կրկին մի անգամ ընկնելու բօնապարտեան-կղերական խարդախ, անազնիւ և ազգը հարստահարող կուսակցութեան տիրապետութեան տակ։

Եթէ հանրապետականներին չաջողվի յաղթող դուրս գալ ընտրութիւններից, ով գիտէ ինչ սարսափելի հետևանքներ կարող է ունենալ Ֆրանսիայի համար չափաւոր հանրապետական կառավարութեան անկումը....

Այն ժամանակ Ֆրանսիային սպառնում է ներքին խռովեալ դրութիւն, գուցէ սարսափելի, արիւնահեղ յեղափոխութիւն։

Ողորմելի երկիր որ միշտ և անդադար զանազան Մակ-Մահօնների, Նապօլէօն Բօնապարտէների պէս բաղձախնդիր մարդկանց ձեռքում խաղալիկ է դառնում։

ԻՏԱԼԻԱ

Այս օրերս Հռոմի մէջ կատարվեցան Քաղաքային Խորհրդի համար ընտրութիւններ։ Այն ժամանակից, երբ Հռոմը միացաւ Իտալիայի թագաւորութեանը և Պապը կորցրեց իր աշխարհական իշխանութիւնը, առաջին անգամն է որ Հռոմի կղերական կուսակցութիւնը մասնակցեց ընտրութիւններին։ Բայց և այդ առաջին փորձը շատ անյաջող եղաւ կղերական կուսակցութեան համար։ Կղերական կուսակցութեան ներկայացուցիչ, Դօն-Մարկ-Անտօնիօ Բօրգէլ ստացաւ իր կուսակցութենից ամենից շատ ձայներ, այն է 3472 ձայներ, այն ինչ ազատամիտ կուսակցութեան ներկայացուցիչը ստացաւ 5,877 ձայներ, ուրեմն 2,405 ձայնով աւելի քան թէ կղերական կուսակցութեան ներկայացուցիչը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Բեռլինի դատարանը դատապարտեց Բէբէլ սօցիալիստին, որ մի և նոյն ժամանակ պատգամաւոր է գերմանական պարլամենտում, ինն ամսեայ բանտարկութեանը, որովհետև նա պետական կանցլեր իշխան Բիսմարկին վիրաւորեց իր մի գրվածքի մէջ։

—Բէնինգսէն, գերմանական պատգամաւորների ժողովի նախագահ, Հռոմ ճանապարհորդութիւն անելով, ստացաւ Իտալիայի թագաւորից մի պատուանշան։

—Թիւրքերը հասցրին ուտելեղէնների պաշար Նիկշիչ բերդը։ Ալբանիայում թիւրքաց զօրքը յարձակվելով Դանիլօվգրադի վրա, սաստիկ ջարդվեցաւ։

—«Наш Вѣкъ» լրագրին գրում են Օլտենիցայից որ չէրկէզները և բաշիբօզուկները սարսափելի գազանութիւններ են կատարում Բօլգարիայում։

—Լրագիրները հաղորդում են որ չէրնօգօրցիները յարձակվելով Խնօխի վրա, յետ մղվեցան թիւրքաց զօրքից։ Մի քանի գիւղեր խոնարհվեցան թիւրքերին։

—«St. Petersb. Herold» լրագրում կարդում ենք որ յունիսի 15-ին Բարձր Դուռը շրջաբերականով յայտնեց իր դիպլօմատիական ներկայացուցիչներին և զօրքի գլխաւոր հրամանատարներին, որ թիւրքաց զօրքը պատերազմի ժամանակ կը յարգէ Ժէնէվի դաշնակցութեամբ հաստատված և բոլոր եւրոպական պետութիւններից ընդունված «կարմիր խաչը» որ ինչպէս յայտնի է այն միջազգային միաբանութեան նշան է, որ նպատակ ունի հոգալ դաշտում ընկնող վիրաւորների մասին, օգնութիւն հասցնել հիւանդ և վիրաւորված զինւորներին. Միայն թիւրքաց զօրքի մէջ կարմիր խաչի տեղ, կը մտցնվի կարմիր կիսալուսին։

—«Русск. Инвалидъ» լրագիրը պաշտօնապէս հաղորդում է որ ռուսաց զօրքը սպասում է անցնել Դունայ գետի այն կողմը, մինչև որ Դունայի մէջ ջուրը փոքր ինչ կընկնի։ Այժմ ջուրը դեռ բաւական բարձր մակերևոյթի վրա է կանգնած և արգելում է զօրքի անցնելուն։

Դունայի ջրի շատ բարձրանալուց հեղեղ էր գոյացել ափերի վրա, և ռուս զօրքի կողմից կամուրջների և մարտկոցների շինութեան աշխատանքները կանգնեցրած էին։

—Թիւրքերը ամրանում են Րուշչուկի, Տուրտուկայի և Նիկօպօլի մօտ։

—Լօնդօնից հեռագրում են «Հավասի ընկերութեան» միջոցով որ անգլիական պարլամենտը ընդունեց մինիստրութեան առաջարկութիւնը Հնդկաստանի գործերի համար հինգ միլիօն ֆունտ ստէրլինի կրեդիտ բաց անել անգլիական տէրութեանը։

—Բօնապարտեան կուսակցութիւնը Ֆրանսիայում սաստիկ պրօպագանդա է անում Բօնապարտեան ցեղը Ֆրանսիայում վերականգնեցնելու համար։ Նորերումս այդ կուսակցութիւնը մի շրջաբերական է հրատարակել, որի մէջ ասում է թէ հանրապետութիւնը օրհասականին է հասել և ակնարկում է կորած նահանգների վերադարձնելու մասին։ Շրջաբերականը վերջանում է «կեցցէ կայսր» խօսքով։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Новое Время» լրագրում կարդում ենք մի թղթակցութիւն Պրագայից, այնտեղ բացված լրագիրների և ձեռագիրների միջազգային աշխարհահանդիսի մասին։ Ձեռագիրների ժողովածու շատ հարուստ չէր, և պարունակում էր մի քանի թէ վախճանված և թէ կենդանի երևելի մարդկանց ձեռագիրներ։ Ռուսաստանը շատ լրագիրներ չէ ուղարկել (ընդամենը 243 օրինակ)։ Նրանց թւում մի քանի լեհական լրագիրներ Վարշավայից մի քանի գերմանական՝ Դօրպատից, Րիգայից, Ս. Պետերբուրգից, երկու ֆրանսիական, երկու հրէական և մի հայոց՝ այն է Թիֆլիսի «Մշակ» լրագիրը։ Բօհէմիայի, Սիլէզիայի և Մօրավիայի թէ գերմանական և թէ չեխական լրագիրների թիւը միասին ներկայացնում էին 635 օրինակ։ Գալիցիա և Բուկօվինա ուղարկել է 68 օրինակ, Աւստրիայի միւս նահանգներից ստացվեցաւ 594 օրինակ թէ սլավօնական և թէ գերմանական լրագիրների։ Ունգարիա և Տրանսիլվանիա ուղարկեցին 336 լրագիր, որոնցից 300 բուն ունգարական են և նրանցից 100 Պէշտի մէջ են հրատարակվում։ Սերբիա ուղարկեց 61 օրինակ, Չէռնօգօրիա 3, Րումինիա 38 (նրանց թւում ռուս, ֆրանսիական և բօլգարական թերթեր)։ Յունաստանը ներկայացրել է 36 օրինակ։ Թիւրքիայից ստացված էին 50 լրագիր, որոնցից 20 միայն թիւրքերէն և արաբերէն լեզուով, իսկ մնացած 30 հայոց, յունաց, բօլգարական, սերբիական, ֆրանսիական և անգլիական լեզուով էին։ Ամենից շատ ի հարկէ Գերմանիա էր ուղարկել։ Գերմանական լրագիրների թիւը աշխարհահանդիսում 1674 օրինակ էր ներկայացնում։ Գերմանիայից յետոյ ամենապատուաւոր տեղը բռնում էր Իտալիա (904 օրինակ), յետոյ Ամերիկա (838), Անգլիա (249), Շօտլանդիա (33) Իրլանդիա (10)։ Սպանիա ուղարկել է 265 օրինակ և Պօրտուգալիա 31 օրինակ։ Բէլգիա ներկայացրել է 40 թերթ, Հօլլանդիա 45, Շվէցիա և Նօրվէգիա միասին 71 օրինակ, Շվէյցարիա 267 (ֆրանսիական, գերմանական, իտալական, 3 ռուսաց և 1 չեխական լրագիր)։ Ասիայից (Հնդկաստանից) ուղարկվեցան 151 լրագիրներ, մեծ մասամբ անգլիական թերթեր, Աֆրիկա 91 (գարձեալ անգլիական, մի քանի արաբական և մի յունական Կաիրոյի մէջ հրատարակվող։)

***

Մի ֆրանսուհի ՏԻԿԻՆ կամենում է մասնաւոր տներում ՖՐԱՆՍԻԵՐԷՆ և ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ լեզուի դասեր տալ։ Հասցէի մասին կարելի է տեղեկանալ «ՄՇԱԿԻ» խմբագրատան մէջ։

ДАМА француженка желаетъ имѣть въ частныхъ домахъ уроки *французскаго и англійскаго* языковъ. Спросить объ адресѣ въ редакціи газеты «*Мшакъ*».

10—10

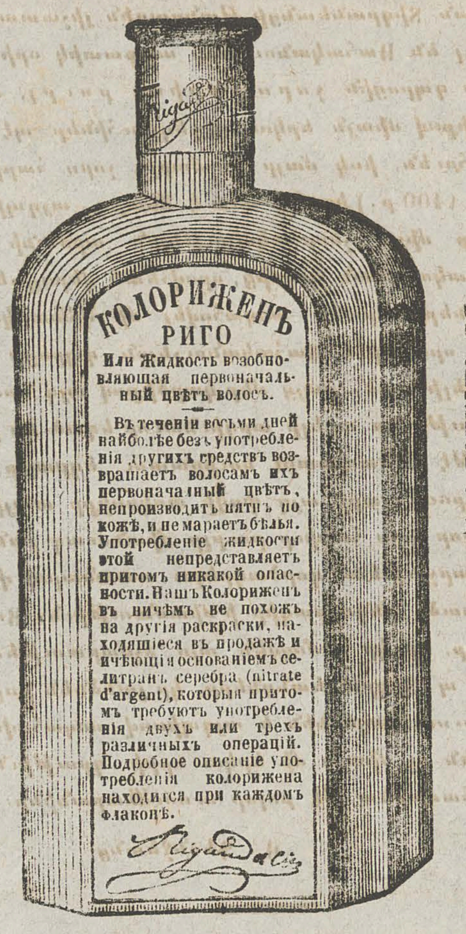

ВЪ ТИФЛИСѢ У ЦУРИНОВА

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Համաձայն ներկայ թւի յունիսի 3-ին իմ կայացած կապակցութեան Թիֆլիսի Քաղաքային Վարչութեան հետ, Թիֆլիսի մէջ ձիավարութիւն անողներից, թէ թեթև կառք բանացնողներից, և թէ բեռներ կրող սայլերից հաւաքվող հարկի իմ կապալով (օտկուպով) վերցնելու պատճառով, ես յայտնում եմ որ դորա համար բաց արած ունեմ գրասենեակ (կանտօրա) Երևանսկի Հրապարակում (պլօշչադում), վրաց հոգևոր սեմինարիայի հանդէպ, պ. Աղասի Ալավէրդօվի տանը, որ է Մեշչանսկայա ուպրավայի կարգում։ Վասն որոյ խոնարհաբար խնդրում եմ կառք թէ սայլ բանացնողներից նոցա, որոնք դեռ ևս չունեն վեր առած այս 1877 տարվայ համար նոմէրներ (բլեախներ), գալ իմ յիշեալ կանտօրը և ստանալ այդպիսի նոմէրներ, հատուցանելով կամ վճարելով ինձ պատկանեալ հարկը (պօշլինա)։ Բլեախների տալը և պօշլինայի վճարման ընդունելը կը շարունակվի ամենայն օր իմ կանտօրում, բացի կիրակի և Կայսերական նշանաւոր օրերից՝ առաւօտեան 8 ժամից սկսած, մինչև 2 ժամ կէս օրից յետոյ։ Այս մասին յայտարարում եմ ի գիտութիւն հասարակութեան և քաղաքիս ամեն անձինքների։

Օդկուպշչիկ Ստէփան ԴՕՎԼԱԹԲԷԿԵԱՆՑ

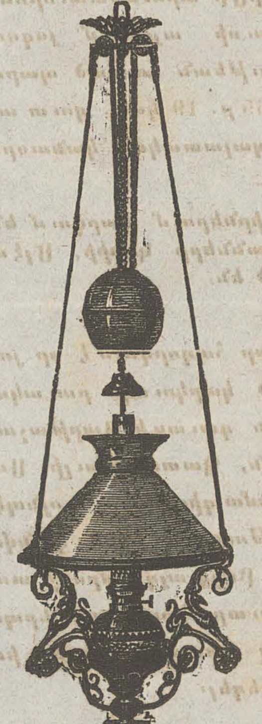

Ամենաէժան ԼԱՄՊԱՆԵՐ, ամենանոր սիստեմայով թէ նաւթի թէ ձէթի համար, յայտնի եւրօպական գործարաններից ծախվում են իմ դէպօի մէջ, որ գտնվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Պալասի և Մուզէումի հանդէպ, Ս. Տաբուրօվի տանը։

Բացի սորանից իմ դէպօյի մէջ ծախվում են լամպաների ամեն տեսակ պատկանելիք՝ ինչպէս ապակիներ, աբաժուրներ, գունտեր և այլն։

Ստացվեցան մեծ քանակութեամբ այգու շամադաններ, լապտերներ և այլն։

Օտարաքաղաքացիների պահանջները կը կատարվին շուտ և ճիշտ կերպով։

1—5 Ե. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆՑ

ՅՈՒՆԻՍԻ 16. ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ ԹԻՖԼԻՍ. 1877.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Յունիսի 16-ին)	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	7	60
Հին 82 պր. մ. արծ. 1000 մ.	1250	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 »	1090	—
Վիգրիշնի 5% առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	210	—
Երկրորդ 5% վիգրիշնի »	205	—
Մարսելի կուրսը 265 ֆր.	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա.	9	48
Վենայի կուրսը աժէ 136 գլ.	100	—
Դուրեժի բարաթը. . .	5	—
Աւստրական բանկի ակցիան 200 մ. . . .	280	—
Փօթի Թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	125	—
Շաքարը բրօցկու . .	7	80
» միւս տեսակը.	7	50
» չաքարաւազը.	7	30
» տրանզիտը. .	7	60
» մաքսը վճարած	10	50
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից. . .	6	80
Միւս տեսակը հին սերմից.	5	75
Բուրդը Թուշի . . .	5	—
» Թարաքամի .	3	—
Ալիւր Նորագալու . .	1	40
» Երևանի. . . .	1	10
Գարին.	—	65
Մոմը բնաճարպի (стеар.)	12	—
Մետաքս Նուխվայ. .	—	—
Կախեթունը. . . .	50	—
Կոկոնը Նուխվայ (բոժ.)	25	—
Ֆրիզոնը (լաւը) Ագուլեաց	30	—
Կոֆէն մօկօի. . . .	27	—
» լիվանի . . .	22	—
» մարտինկօյինը .	18	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

	Ր.	Կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները . . .	1	
Նոր-Նախիջևան, Աստրախան, Ղրիմ, Մայրաքաղաքներ և Եւրօպական Ռուսաստան	2	
Աւստրիա . . .	3	
Անգլիա. . . .	4	
Գերմանիա. . .	2	88
Թիւրքիա . . .	3	25
Ֆրանսիա . . .	3	75

ՆԱՒԵՐ (Շրջական գիծ)

Օդէսայից փօթի (ամառը) հինգշաբթի ժամը 3-ին կէսօրից յետոյ։

փօթիից Օդէսա երկուշաբթի 8 ժամին առաւօտեան։

Օդէսաից փօթի (ձմեռը) հինգշաբթի 3 ժամին։

փօթիից Օդէսա հինգշաբթի առաւօտեան։

փօթիից Կ. Պօլիս կիրակի առաւօտները։

Կ. Պօլիսից փօթի կիրակի առաւօտները։

(Ուղղակի գիծ)

Օդէսայից փօթի երկուշաբթի 3 ժամ. կէսօրի։

փօթիից Օդէսա շաբաթ 8 ժամ. առաւօտ։

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 36 րօպէ առաւօտեան։ Մինչև Միխայլօվօ (խառն գնացքը) երեկոյեան 4 ժամ. 54 րօպէ։

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից	9. 36	4. 54
Գօրի.	12. 32	9. 11
Միխայլօվօ	2. 15	11. 25
Քութայիս	8. 33	
փօթի.	11. 46	

	առաւօտ.	
փօթիից	8. 38	
Քութայիս	11. 59	
Միխայլօվօ.	5. 56	1. 06
Գօրի.	7. 33	3. 36
Թիֆլիս.	10. 16	7. 24

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 10 ժ. 16 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 24 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ .	90	68	38
Գօրի. .	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ .	5. 22	3. 92	2. 18
Քութայիս	9.	6. 75	3. 75
փօթի . .	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

1) Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ՝ Ռուսաստան և արտասահման ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 12 (բացի կիրակի օրերից)

2) Բագուի ճանապարհը՝ թեթև փօստը ընդունվում է երեքշաբթի և ուրբաթ օրերը, իսկ ծանր փօստը երկուշաբթի։

3) Երևանի տրակտը՝ ամեն օր։

4) փօթի-թիֆլիսեան երկաթուղու գիծը՝ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

5) Նուխու տրակտը՝ թեթև փօստը ընդունվում է չորեքշաբթի, իսկ ծանր փօստը շաբաթ օրերը։

6) Բէլիկլիւչի ճանապարհը՝ ամեն տեսակ փօստ ընդունվում է երկուշաբթի և ուրբաթ օրերը։

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փօստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր։ Բագուի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ օրերը։ Երևանի տրակտից՝ երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ։ փօթի-թիֆլիսեան երկաթուղայ ամեն օր։ Նուխու տրակտից՝ չորեքշաբթի և կիրակի։ Բէլիկլիւչի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ	կօպ.
Բաց նամակը աժէ. .	4
Ռուսաստան նամակը	8
Գերմանիա, Աւստրիա	8
Ֆրանսիա.	8
Անգլիա	8
Շվէյցարիա	8
Թուրքիա (Կ. Պօլիս .	8
Թիւրքիա (ցամաք) . .	8
Իտալիա	8
Ամէրիկա	28
Պարսկաստան . . .	10
Հնդկաստան . . .	70
Եգիպտոս	27

ՓՕՍՏԻ ԿԱՌՔԵՐ

Թիֆլիսից Վլադիկավկաս փօստի կառքերը գնում են ամեն օր, երկու անգամ օրը։

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—ԱԳՈՒԼԻՍ։ Գասպար Բազդասարեան փանեանց։ Ձեզ պէտք է Ագուլիս ուղարկել «Մշակի» համարները, բայց որ քաղաքից էք գալիս, որտեղ էիք սորանից առաջ, այդ չէք գրում։ Ադրէսը փոխելու համար, պէտք է իմանանք որ քաղաքումն էիք առաջ, որ էլ այնտեղ չուղարկենք։ Միթէ ճշմարիտ դժուար է այսպէս գրել՝ «Ես մինչև այժմ այս ինչ տեղ (քաղաքի անունը) էի ստանում ձեր թերթը, իսկ այժմ խնդրեմ ուղարկեցէք Ագուլիս։»

—ԲԱՇ-ՆՈՐԱՇԷՆ՝ Յ. Տէր-Յովհաննիսեանց։ Յունիսից մինչև յունվար մեր թերթը ստանալու համար կարող էք վճարել 5 րուբլ. թերթը ուղարկեցինք։

—ՄՕՍԿՎԱ։ Ս. Ն. Կուզարկենք «Մշակ» ինչպէս որ ասել էք Հ. Մ-ի անունով։

—ԿԻՇԻՆԵՎ։ Ս. Վ. Ուղարկեցինք։

Дозволено цензурою 15 Іюня 1877 г. Тифлисъ. Типографія Мартиросіанца Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ